

Kavalir s ružom : koncertna izvedba opere (Zagrebačka filharmonija, Simfonijski orkestar Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu i solisti, 24. 11. 1984.) - programska knjižica

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **1984**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:116:555472>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported](#) / [Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

LISINSKI

KONCERTNA DVORANA »VATROSLAV LISINSKI« Subotom u »Lisinskom«

KAVALIR S RUŽOM

Der Rosenkavalier

Koncertna
izvedba opere

Glazba:
Richard Strauss

Libreto:
**Hugo
von Hofmannsthal**

Izvođe:
**ZAGREBAČKA
FILHARMONIJA**

Dirigent:
VLADIMIR BENIĆ

Kavalir s ružom,
crtež
Alfreda Rollera
(nacrt kostima
za prve izvedbe
u Drezdenu
i Beču)

»Posljednji veliki romantičar«, njemački skladatelj RICHARD STRAUSS (1864 – 1949) svojim stvaralaštvom neposredno povezuje 19. i 20. stoljeće, i to najvećim dijelom na dva bitna područja: simfonijskoj pjesmi i glazbenom kazalištu. Kraju prošlog stoljeća pripadaju njegove popularne simfonijske pjesme poput »Don Juana«, »Vragolija Tilla Eulenspiegela« ili »Don Kihota«, kojima od romantične programnosti jednog Franza Liszta stiže do posve naturalističkih izražajnih elemenata, značajnih za epohu bečke secesije. Zatim se, početkom našeg stoljeća, ponovno obraća operi, i stvara dva kapitalna djela, drastičnu biblijsku dramu o judejskoj kraljevni Salomi i sasvim ekspresionističku evokaciju Sofoklove »Elektre«. Tada, već na vrhuncu slave, osjećajući nemir koji je kružio Evropom pripremajući Prvi svjetski rat, Richard Strauss je bacio pogled unatrag: »A sada bih htio napisati jednu močartovsku operu!« – vraćajući se tako u čišće tonalne vode, kao što je ranije Wagner poslije smjelosti svog »Tristana« uplovio u dijatoniku »Majstora pjevača«. Istaknuti bečki dramatičar i pjesnik Hugo von HOFMANNSTHAL, koji je već libretom za »Elektru« započeo dugogodišnju i plodnu suradnju s Richardom Straussom, podastro mu je libreto »**Kavalira s ružom**« u kojemu je oživio stari Beč iz doba Marije Terezije, dakle negdje polovine 18. stoljeća, crtajući umornu aristokraciju i skorojijevske građanske bogataše s galerijom sitnih sudbina, dodvorica, služinčadi, spletkaroša... Hofmannsthal je u libretu jednostavno izmislio običaj otmjene prosidbe sa srebrnom ružom, kao što je i skladatelj u glazbu djela utkao tipično bečki valcer, koji u Beču toga doba još uopće nije postojao – pa ipak su autori taj predmočartovski Beč opisali autentično i slikovito, sa sjetom i tihom ljubavlju. U tom djelu Strauss je stvorio jedinstvenu atmosferu gustim, a opet prozračno tretiranim orkestrom i raspjevanim vokalnim dionicama, građenim najvećim dijelom na tečnom, melodioznom recitativu, s kontrastom basovske kreature provincijalno priglupog i nadmenog baruna Ochsa (u prijevodu: Vol), u kojemu se otjelovljuju njegovi operni preci, od Mozartova Osmina u »Otmici iz saraja« do Verdijeva Falstaffa. – Poslije tih triju remek-djela glazbenog teatra Richard Strauss je napisao još niz opera i baleta raznovrsnih sižeja legendi, salonskih dijaloga ili malograđanske opskurnosti. Praisvedba »Kavalira s ružom« bila je početkom 1911. u Drezdenu i odmah zatim u Beču. Zagreb je tu opsežnu, i za izvođenje tešku operu postavio na scenu već u proljeće 1916., dakle svega pet godina poslije praisvedbe. Izvedba mora da je bila dobra, jer je sam skladatelj već u jesen doputovao u Zagreb i 11. listopada 1916. ravnao u Hrvatskom narodnom kazalištu izvedbom svog »Kavalira s ružom«, s Vikom Engel u naslovnoj ulozi i našim legendarnim basistom Josipom Križajem u ulozi baruna Ochsa. Poslije oslobođenja »Kavalira s ružom« postavio je u Riječkoj operi 1968. Vladimir Benić, s Blankom Zec kao Oktavijanom i Tomislavom Neralićem kao Ochsom.

Lica: **Feldmaršalica Marie-Therese,**
knjeginja Werdenberg Radmila Smiljanić

Barun Ochs
auf Lerchenau Romano Nieders

Oktavijan, zvan Quinquin,
mladi grof Rofrano Eva Novšak-Houška

Von Faninal, bogati
novopečeni plemić Vladimir Ruždjak

Sofija, njegova kćer Višnja Pavlović

Marianna Leitmetzerin,
njena pratilja Darija Hreljanović

Annina, spletkarica Marija Klasić

Pjevač Vinko Paić

Lakaji Feldmaršalice Vinko Paić, Mladen Katanić,
Miroslav Živković, Miroslav Belamarić

Faninalov dvorski nadglednik Mladen Katanić

Lakaji baruna Ochsa Vinko Paić, Mladen Katanić,
Miroslav Živković

Gostioničar Vinko Paić

Konobari Mladen Katanić, Miroslav Živković, Miroslav
Belamarić

Policijski komesar Miroslav Živković

U izvedbi sudjeluje Simfonijski orkestar

Muzičke akademije Zagreb

Korepetitor: Darko Mondekar

MJESTO RADNJE: BEČ, POLOVINOM 18. STOLJEĆA

U večerašnjoj izvedbi slušat ćemo Straussova »Kavalira s ružom« u uobičajenoj koncertnoj verziji, u kojoj se nužno ispuštaju pretežno skupni prizori s mnogo lica, ne samo zbog trajanja glazbe (u cjelini preko tri i po sata), nego i zbog izrazite sceničnosti njihove radnje, za čije je potpuno razumijevanje neophodan vizuelni kontakt s kazališnom pozornicom.

I ČIN

Jutro u budoaru Feldmaršalice; njen ljubavni dijalog s mnogo mladim, tek 17-godišnjim Oktavijanom. Buka izvana: u budoar prodiru barun Ochs, maršaličin stariji bratić, provincijski aristokrat bez manira. On se, da bi popravio svoje imućstveno stanje, ženi kćerkom novopečenog plemića Faninala i moli Feldmaršalicu da mu preporuči u Beču mladog kavalira, koji će prema starom običaju kao prethodnik proscia njegovo ime predati nevjesti srebrnu ružu. Oktavijan se morao sakriti iza zastora i pri tome se presvukao u ljupku sobaricu, izigravajući nespretnu seljančicu, koja smjesta zapne za oko barunu. — Uvodna glazba očigledno crta ljubavni zagrljaj Feldmaršalice i Oktavijana — ona je u negližeu, on tek ovlaš obučan. Tepaju si nadimcima: on je Quinquin, ona Bichette. Njihov razgovor pun je nježnosti, isprepleten malim ljubavnim čarkama, što ih izazivlje neuobičajena Feldmaršaličina sjeta, proizišla iz njenog saznanja da će mladića jednoga dana morati prepustiti nekoj njegovoj vršnjakinji. Oktavijan se na čas skriva, dok mali Crnac servira doručak, ali ih zatim zbuni buka u garderobi. Feldmaršalici se učini da čuje glas svog muža i panično skriva Oktavijana, no onda shvati da je to njen bratić, barun Ochs, koji joj je prije nekoliko dana poslao pismo koje nije ni pročitala. Oktavijan je iza zastora našao ruho sobarice i preobukao se brzo u priprostu Marijandl; prodirući nadmeno mimo lakaja koji žele spriječiti njegov ulazak, barun se sudari s preodjevenim Oktavijanom koji želi izmaći. Objašnjavajući svoj izbor nevjestice i iznoseći molbu za preporuku »kavalira s ružom«, barun tobože neopazice ali nespretno i uporno udvara »sobarici«.

Arija pjevača, koji je — po običaju toga doba — pripušten u budoar u vrijeme »buđenja« otmjene dame. — Ustvari Pjevač je u grupi raznovrsnih molitelja, trgovaca i intriganata koji su čekali u predvorju da maršalici podastru svoje molbe i usluge: pored pjevača kojega prati flautist, tu je trgovac egzotičnim životinjama, neka modistica, jedna osiromašena plemkinja s tri kćerke, frizer s pomoćnicima koji uređuje maršalicu, njen kućni notar koji će morati za baruna prema njegovoj volji sastaviti protuzakoniti darovni ugovor ženidbe, i dvoje talijanskih sitnih intriganata, kojima će se barun Ochs obratiti da mu organiziraju diskretni susret sa sobaricom Marijandl.

Odlazak Ochsa i molitelja. Vraća se potpuno odjeveni Oktavijan, kojega je maršalica predložila barunu za njegova Kavalira s

ružom. Nastavak ljubavnog razgovora, sa sve više maršaličine sje-
te. Tihi nesporazum i nagli odlazak mladog kavalira, kojega mar-
šaličini lakaji više ne uspijevaju vratiti natrag: odjahao je poput
vjetra. — Barun je ostavio maršalici futrolu sa srebrnom ružom za
predloženog kavalira i oprašta se. Ostavši sama, maršalica razmišlja
o prolaznosti vremena i starenju koje joj predstoji. Nadošlom Oktavijanu
ona priča kako noću koji puta zaustavi sve satove, i ponovno mu kaže
da će je nužno jednoga dana, možda već skoro, napustiti zbog neke
mlađe i ljepše. Oktavijan je nezadovoljan njenim raspoloženjem, i kad
ona zatraži da je sada ostavi na samu i da će se možda kasnije sresti
na šetnji u bečkom Prateru, Oktavijan se kratko oprašta i povrijeđen
odlazi. Tek koji trenutak kasnije maršalica se zgrane: pustila ga je otići
bez poljupca! Njeno zvono zove služinčad da vrate grofa, no lakaji
zbunjeno objašnjavaju da ga nisu mogli stići. U svojoj sjeti Maršalica
poziva malog Crnca da odnese barunovu srebrnu ružu grofu Rofranu.

II ČIN

Svečana dvorana u bečkoj palači ratnog liferanta, primitivnog
novopečenog plemića von Faninala. Uzbuđenje je na vrhuncu: oče-
kuje se dolazak kavalira s ružom i mladenca; brbljava pratilja Ma-
rianna opisuje prizor na ulici i dolazak kavalira s ružom, dok sasvim
mlada i lijepa Sofija skromno zahvaljuje sudbini za svoju predsto-
jeću sreću. Ulazi Oktavijan sa srebrnom ružom — dvoje mladih je
smeteno njihovom obostranom ljepotom i ljubav se rađa na prvi
pogled. Utoliko više djeluje neugodno dolazak baruna Ochs, koga
dovodi dodvorni Faninal. Sofija je zapanjena a Oktavijan različen
neotesanošću baruna, iako ga pričljiva Marianna hvali. Kada se
Ochs i Faninal povlače radi potpisivanja ženidbenog ugovora, dvoje
mladih, ostajući slučajno sami, uvjeravaju se u međusobnu ljubav.

— Na početku tog čina glazba kao da pršti nesuzdržanom radošću
i slavljem; replikama Faninala i dvorskog nadglednika suprotstavlja se
»izvještaj« Marianne koja, gledajući kroz prozor, govori o gomili svijeta
pred palačom, o dolasku kočija i bogatoj pratnji mladoga grofa, koja
u špaliru izvikuje ime »Rofrano«. Susret Sofije i Oktavijana svojom ete-
ričnom glazbom ograđuje ih od svijeta oko njih; spaja ih (prikazan
disonantnom zvonjavom egzotične teme) miris srebrnog cvijeta u koji
je spuštена kap perzijskog ružinog ulja. Kada ih stvarnost vraća iz
snova, počinje časkanje koje nadzire pratilja Marianna. Tada buršikozna
glazba najavljuje mladoženju kojega dovodi Faninal. Barun, praćen svo-
jom svitom divljačkog izgleda, smjesta izazivlje odbojnost bahatošću
i vulgarnim komplimentima, upućenima Sofiji i njenom ocu. On se fa-
milijarno obraća Rofranu koji kipti od bijesa, a zatim se s Faninalom
povlače radi potpisivanja ženidbenog ugovora. Dvoje mladih ubrzo ostau-
nu sami, kad Marianna potrči s nadglednikom dvora da zaštiti Fanina-
lovu žensku služinčad od nasrtanja pijanih barunovih lakaja. Sofija i

Oktavijan već znadu da pripadaju jedno drugome. — Daljnja zbivanja teku filmskom brzinom. Dvoje talijanskih intriganata koje se našlo u barunovoj pratnji, iznenađuju mlade u zagrljaju i vikom dozovu baruna Ochsa. On želi žovijalno proći preko incidenta, ali Oktavijan mu skreše u brk da ga Sofija — neće. Kad se barun ne povlači, Oktavijan ga izazivlje i lako ranjava mačem, našto Ochs nadade paklenu kuknjavu, zovući policiju i liječnika. Svi su zgranuti, a Faninal na kćerkine molbe odgovara prijetnjom da će je zatvoriti u samostan. **Faninal tješi »ranjenog« baruna, zdvojan što se u njegovoj palači dogodio takav skandal. Ostavši sam sa čašom vina i svojom pratnjom, spremajući se da legne do jela, barun Ochs pjevuši valcer kojim se ranije udvarao Sofiji, kad mu se približi intrigantkinja Annina, noseći pismo s ljubavnim pozivom sobarice Mariandl. Barun ne sluti zamku i zadovoljno se sprema da izdiktira ljubavni odgovor.** — Taj finale II čina »Kavalira s ružom« postao je slavan zbog melodije frivolnog valcera, kojim je Ochs ranije pokušao udvarati Sofiji: »Samnom nijedna joj noć nije preduga.« Njegovo naklapanje još prekidaju bolni uzdasi zbog povijene ruke, no on ne krije zadovoljstvo, misleći da će postići svoj cilj. Ljubavno pismo navodne sobarice učvršćuje njegovu samouvjerenost: to je njegova lerhenauovska sreća. Kako nije pri ruci imao naočale, mora mu Annina pročitati poruku. Oglušujući se na njena upozorenja o nagradi za donošenje ljubavnog pisma, on se, sretno pjevušeći, upućuje u susjednu prostoriju.

PAUZA

III ČIN.

Sumnjiva krčma u bečkom predgrađu, gdje aristokrate i bogataši obavljaju u diskreciji svoje vanbračne izlete. Izvan prostorije dopire veseli valcer što ga sviraju gazdini muzikaši, dok u velikom separeu, s bračnim krevetom sakrivenim iza zastora, talijanski intriganti pripremaju barunu psinu: po napatima Oktavijana, koji je već prurušen u sobaricu, skrivaju se sumnjiva lica po zakutcima i u rupi ispod poda, da bi kasnije plašili baruna. Izašavši, Mariandl se vraća s barunom Ochsom, koji — škrt — gasi previše upaljenih svijeća i tjera iz prostorije gostioničara i njegove konobare: servirat će samo njegov sluga. Oktavijan izigrava »nevinu sa sela«, smirujući barunovo vatreno udvaranje. Tada počinje kermes: »utvare« što izviruju sa svih strana zbunjuju potpuno baruna, pogotovu kad se pojavi i Annina u liku prevarene i napuštene žene. Oktavijan sa strane šalje hitno po Faninala, dok barun, čelav jer je odložio periku, zove policiju. — Slijedeći prizor u kazališnoj predstavi još je mnogo pitoreskniji: pojavljuje se i gomila dječurlije koja viču »Tata, tata!«, doći će policijski komesar i Faninal sa Sofijom. Barun se još uvijek

nastoji izvući iz škripca svakojakim izjavama, čas policijskom komesaru, čas Faninalu. Skupit će se gomila ljudi koji viču »Skandal!« i Faninalu će pozliti. Odvode ga u pokrajnju sobu gdje ga dvori Sofija, oduševljena što je barun osramoćen. Dočepavši se napokon svoje perike. Ochs auf Lerchenau pokušava izmaći i povesti sa sobom Mariandl, u koju još uvijek ne sumnja, no ova se tiho povjerava iznenađenom komesaru i zatim skriva iza zastora, odakle — na barunov užas — izlijeću dijelovi djevojičine odjeće.

I tada u vratima stoji Maršalica, koju je u pomoć svom gospodaru doveo barunov lakaj. Sve se pomalo raspliće. Iz pokrajnje sobe izlazi Sofija da barunu saopći srdžbu svog oca. Barun je na mucu, a između dviju žena stoji smeteni mladić. Maršalica otpravlja policijskog komesara, koji je nekoć služio njena muža, a zatim se obračunava s barunom. On je doduše naslutio vezu između maršalice, Oktavijana i tobožnje Marijandl, ali se ipak diskretno povlači — zapravo jedva se probija kroz gomilu koja mu se ruga. Sada ostaju sami na sceni maršalica, Oktavijan i Sofija. U opsežnom tercetu razrješavaju se sve dileme: mladi pripadaju jedno drugome, a maršalica s podosta tuge žrtvuje svoju ljubav. Ona odlazi u pokrajnju sobu da bi utješila Sofijina oca, pozvavši ih sve da se vrate njenom kočijom. Melodija jednostavne pučke pjesmice zaodjeva ljubav Sofije i Oktavijana, koji zatim zagrljeni izlaze za maršalicom i Faninalom. — U kazalištu će se još jednom otvoriti vrata separea, i utrčat će mali maršaličin Crnac da pobere s poda maramicu koju je izgubila Sofija.

NENAD TURKALJ

Poslije koncerta u Velikoj dvorani:

Razgovor s umjetnicima

Voditelj: **Nenad Turkalj**

U predvorju Velike dvorane: **Disco**

Voditelj: **Ivan Balent-Tratinčica**
